OVER HET WIJFJE

VAN

FIDONIA PROGEMMARIA HÜBN.

DOOR

P. C. T. SNELLEN.

Prof. Zeller zegt, *Entomologische Zeitung*, jaargang 1847, p. 185, „Die ungeflügelten Weibchen der Spanner sind ihrer Species nach schwer zu bestimmen und finden sich daher in den Sammlungen zum grössern Theil fremdartigen Männchen beigesellt. Treitschke beschreibt die meisten auch so kurz und ungenügend, dass sie nur ausnahmsweise aus seinen Angaben zu erkennen sind.”

Gedeeltelijk door deze onduidelijkheid van Treitschke's beschrijvingen, was Zeller ten opzigte van het ♀ van *Fidonia Leucophaearia* in eene dwaling geraakt, en had in de *Isis* 1839, p. 340, een voorwerp als zoodanig beschreven (welke beschrijving op de aangehaalde plaats in de *Entomologische Zeitung* herhaald wordt), waarbij hij, als eene tamelijk goede afbeelding van hetzelve, pl. 26, fig. 4, van Kleemann's *Bijvoegselen tot Rösel* aanhaalt. Later echter, was hij van die dwaling teruggekeerd en had het echte ♀ van *Leucophaearia* leeren kennen, hetwelk hij dan ook pag. 187 der *Entomologische Zeitung* van meergenoemden jaargang nader beschrijft. Doch zegt op het eind dier beschrijving: „Es bleibt aber immer räthselhaft was das von mir in der *Isis* beschriebene Weibchen eigentlich ist.”

Metzner geeft, in zijne Determinatie der Europesche vlinders van Rösel's insectenwerk (*Entomologische Zeitung*, jaarg. 1849, p. 134) op, dat op tab. 26, fig. 1—7 van Kleemann's vervolg,

Beiträge zur Natur- oder Insecten-Geschichte, de metamorphose van *Fidonia progemmaria* is afgebeeld. Van fig. 5 zegt hij in eene noot: „Fig. 5 ist ein Phantasiegemälde, das Treitschke zu *Geometra rhamnata* zieht, Borkhausen sogar als *Geometra clypeata* zu einer eigenen Stammart macht.” Velen zullen evenwel bij het beschouwen der bedoelde plaat van meening zijn, dat het oordeel, hetwelk Metzner over deze afbeeldingen velt, onjuist is, aangezien de rups, welke fig. 1 is afgebeeld, niet overeenkomt met Treitschke's beschrijving van die van *Fidonia progemmaria*, en onderstellen, dat Kleemann de metamorphose eener andere soort heeft beschreven, te meer, omdat men moeijelijk zou kunnen gelooven, dat Kleemann, die men, volgens zijne talrijke aanmerkingen op het werk van Rösel, al ligt voor een zeer naauwkeurig en naauwgezet natuuronderzoeker zoude houden, zulk eene bedriegerij zoude hebben gepleegd, als waarvan Metzner hem hier beschuldigt. Kleemann zegt buitendien uitdrukkelijk in de tot die plaat behoorende beschrijving (Hollandsche vertaling), p. 186 en 187: „Vervolgens kwam de kapel den 27sten Februarij des volgenden jaars (1763), zijnde een zeer schoone en vrolijke dag, te voorschijn en derhalve nog al vroegtijdig: zij kwam uit haar aardhol, aan het licht, onder de gedaante van een wijfje, dat is met een dik achterlijf. Hare vleugelen waren kort en nog nat, en hare geheele gedaante was nog zoo onvolkomen als ik haar onder fig. 4 heb voorgesteld. Onder fig. 5 ziet men haar in hare volkomene grootte, welke ik een weinig breedvoerig beschrijven zal.” Men zou dus veronderstellen dat de vlinder werkelijk zoo geworden is, als in fig. 5 is afgebeeld. Ik meen evenwel goede redenen te hebben om het er voor te mogen houden, dat Metzner gelijk heeft, daar ik vermoed dat de zaak zich aldus heeft toegedragen.

Kleemann zegt in den aanvang zijner beschrijving, pag. 185, dat hij de op tab. 26, fig. 1 afgebeelde rups reeds in het begin zijner waarnemingen vond, doch niet tot verandering kon brengen, tot dat het hem eindelijk gelukte, zoo schrijft hij: „haar in de maand Mei van 1762, op een jong pruimboompje te vinden, en hare verandering waar te nemen.” Hij heeft denkelijk zijne zeldzame rups goed verzorgd, zoodat zij voor-

spoedig in eene pop veranderde. Op 23 Februarij daaraanvolgenden, vond hij den vlinder uitgekomen, doch helaas! — de vleugels wilden niet uitgroeijen en zijne hoop om het volkomen insect te leeren kennen en af te beelden, was wederom verijdeld. Doch zijn schoonvader Rösel had hem bij de beschrijving van *Harpyia Fagi* een middel aan de hand gedaan, hoe men in een geval als zich nu voordeed, te handelen had. Goed voorgaan doet goed volgen, zegt men; Kleemann volgde dus het gegeven voorbeeld, en door zijne verbeeldingskracht geholpen, teekende hij eene gedaante, zoo als hij veronderstelde dat onder gunstiger omstandigheden van zijn onvolwassen voorwerp zou geworden zijn. De gedachte, dat hij met een onvolkomen gevleugeld ♀ van een gevleugeld ♂ te doen had, schijnt niet bij hem te zijn opgekomen.

Men zal evenwel zeggen, hoe komt gij er toe te meenen, dat Kleemann in het onderhavige geval zoo te werk is gegaan? — Om de volgende reden. Voor twee jaren vond ik eenige rupsen van *Fidonia Progemmaria*, eene van welke in eene pop veranderde, welke ik bij mijne overige poppen legde, en waaruit in Februarij daaraanvolgenden *juist* zulk een voorwerp kwam, als bij fig. 4 is afgebeeld. Het kon niet anders zijn dan een ♀ van *Progemmaria*, want de ledige pop lag daar, en ik had uit dezelfde rupsen vroeger ♂ van *Progemmaria* verkregen. Echter verschilde het voorwerp te veel met het ♀ der zoo na verwante *Defoliaria*, en van *Aescularia*, zoodat ik begon te gelooven dat ik iets anders voor had, en, in verwachting de vleugels nog te zien uitgroeijen, liet ik het eenige dagen in de doos zitten. Het insect bleef evenwel zoo als het was, zoodat ik het opstak, in de hoop, naderhand zekerheid aangaande den aard van hetzelve te zullen bekomen. Dat mijn onvolwassen voorwerp de bij Kleemann, fig. 5, afgebeelde vlinder zoude hebben kunnen worden, dacht ik niet, daar de rupsen te veel verschilden, hoewel anders de overeenkomst tusschen mijn voorwerp en fig. 4, treffend was.

In den afgeloopen zomer van 1856, vond een mijner vrienden alhier, in de maand Mei weder twee rupsen van *Progemmaria*, welke beiden verpopten, en in Februarij laatstleden uitkwamen. Daar hij die rupsen nog nooit tot verandering had kunnen bren-

gen, had hij de poppen goed in het oog gehouden, ten einde zeker te weten welken vlinder zij op zouden leveren. Uit de eene pop kwam eene *Progemmaria* ♂, en uit de andere weder zulk een raadselachtige wijfjesvlinder als bovengemeld. Hij hield denzelven evenwel dadelijk voor het ♀ van *Progemmaria*, want beide rupsen waren volmaakt aan elkander gelijk geweest, en zoo als gezegd, had hij de poppen goed in het oog gehouden, zoodat aan eene verwisseling met eene andere soort niet te denken valt.

Hoewel nu nog het laatste bewijs ontbreekt, namelijk, dat iemand uit de eijeren van zulk een wijfjesvlinder *Progemmaria*-mannetjes en weder zulke wijfjes hebbe gekweekt, zoo mag men toch nu, uit hetgeen mij en mijnen vriend gebeurde, uit de omstandigheid, dat Zeller zijne meergenoemde vrouwelijke voorwerpen tegelijk met *Progemmaria* ♂ vond, en uit de uitspraak van Metzner besluiten, dat fig. 4, waaromtrent Prof. Zeller in het onzekere verkeerde, het ♀ van *Progemmaria* voorstelt.

De afbeelding is tamelijk naauwkeurig. Alleen zou ik aanmerken dat de kleur wat te blaauwachtig grijs is [1]). Die van het voorwerp is meer bruinachtig grijs, overeenkomende met die van sommige voorwerpen van *Geom. Crepuscularia.* Ook ziet men op de vleugelstompen eenige mosgroene schubben, welke bij Kleemann niet aangeduid zijn. Eindelijk is, hetgeen Zeller reeds in zijne beschrijving aanmerkt, de staarthoek der achter- of ondervleugels zeer scherp, hetgeen aan de afbeelding niet goed te zien is.

De rups, welke bij Kleemann niet zeer juist is afgebeeld — hetgeen Metzner niet aangeeft — gelijkt op die van *Crocallis Pennaria*, en heeft ook op het laatste lid 2 puntjes als deze, doch niet zoo groot.

In de bouwstoffen wordt door Dr. Herklots de Determinatie van Rösel's insectenwerk door Metzner medegedeeld, evenwel zonder bijvoeging van Metzner's aanmerkingen. Ik dacht, dat het misschien niet overtollig zoude zijn, iets bij te dragen tot regt verstand der platen van een werk, dat toch wel in de handen van de meeste beoefenaars der Entomologie in ons land zijn zal.

---

1) De kleur van deze figuur in de Duitsche uitgaaf is meer bruinachtig grijs. Red.